

UOT: 821.512.162(091)

İsa Həbibbəyli*

Rəsul Rza – 110

MİLLİ SƏRBƏST ŞEİRİN UVERTÜRASI

Xülasə

Xalq şairi Rəsul Rzanın 110 illik yubileyinə həsr edilmiş məqalədə müəllif milli sərbəst şeirin təşəkkülü, onun təzəhür xüsusiyyətlərinə bəxış ifadə edib. İzah edib ki, Rəsul Rzanın lirik şeirlərinin fəlsəfi fikir və düşüncə yükü vardır. Onun poeziyası zamanın diqtəsidir.

Dünya, zaman və insan haqqında sənətkarın poetik düşüncələri bənzərsizdir. Bu düşüncələrin məbiyyətində "anlamaq dərdi" dayanır. Bunun bariz nümunəsi həm də şairin "Rənglər" şeirlər silsiləsidir. Bu baxımdan məqalədə Rəsul Rzanın bir sıra lirik şeirləri, "Babək" və "Qızılqul olmaydı" poemaları, şairin satirik şeirləri və "Molla Nəsrəddin"lə poetik əlaqələri izah edilmişdir.

Rəsul Rza Azərbaycan sərbəst şeirinin yaradıcısıdır. Rəsul Rza poeziyası novator poeziyadır. Sənətkarın milli və başqarı poeziyada özünəməxsus yeri vardır.

Açar sözlər: Rəsul Rza, sərbəst şeir məktəbi, lirik-fəlsəfi poeziya, anlamaq dərdi, satirik şeirlər və "Molla Nəsrəddin"

Giriş. Azərbaycanda XX əsrə qədər də sərbəst şeirin müəyyən ənənəsi mövcud olmuşdur. Məşhur "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarında nöbətli sərbəst, həftə vəznli sərbəst şeir nümunələri də vardır. Sonrakı bütün dövrlər ərzində şeir həmişə zaman-zaman mövcud qəlibləri yumşaltmaq, möhkəmlənmiş normaları dəyişmək, qırmaq, azad və sərbəst olmaq proseslərini yaşamışdır. Orta əsrlərdə zəncirvari oruz şeiri mühitində yanaşı olaraq heca vəzninin ritmlərinin artması da şeirin sərbəstləşmə uğrunda daxili mübarizəsinin konkret əməli göstəricisidir. Fikrimcə, XX əsrdə sərbəst şeir mərhələsinin başlanması Azərbaycan poeziyasında əsrlər uzununu gədən şeirdaxili sərbəstləşmə proseslərinin məntiqi nəticəsi idi. Sərbəst şeirin Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi bir inkişaf mərhələsi səviyyəsinə çevrilməsində isə xalq şairi Rəsul Rzanın xidmətləri müasiri olmuş və sərbəst şeirlər yazmış şairlərin hamısından qat-qat çoxdur. Rəsul Rza (1910-1981) yeni epoxada Azərbaycan sərbəst şeir məktəbini yaratmış qüdrətli sənətkardır. Son yüzillikdə sərbəst şeir yazanlar çox ol-

sa da, onlardan heç biri Rəsul Rza səviyyəsinə çata bilməmişlər. Görkəmli Xalq şairi Rəsul Rza Azərbaycan ədəbiyyatında sərbəst şeirin zirvəsində dayanır. Rəsul Rza Azərbaycan sərbəst şeir məktəbinin banisidir [1, s.627-635].

Rəsul Rza əsrlərdən qırıq-qırıq sızıb gələn ənənələri böyük sürətlə inkişaf etdirərək, sərbəst şeiri XX əsr Azərbaycan poeziyasında qanunlaşdırmaq missiyasını böyük şərəflə həyata keçirmişdir. Məhz Rəsul Rzanın böyük yaradıcı dəhşəsinin simasında sərbəst şeir Azərbaycan ədəbiyyatının həmişəlik ədəbi sərəvətinə çevrilmişdir. Xalq şairi Rəsul Rza Azərbaycan sərbəst şeirinin atasıdır. Rəsul Rzanın sərbəst şeirləri Azərbaycan ədəbiyyatına geniş fikir və düşüncə sərbəstliyi gətirmiş, lirikanın poetik formasının bəzi formal tələblərindən xilas olmasına imkan yaratmışdır. Sərbəst adlanmasına baxmayaraq, Rəsul Rzanın poeziyasında şeir texnologiyası üçün zəruri olan şərtlərə yaradıcı şəkildə əməl olunmuşdur. Bu mənada Rəsul Rzanın sərbəst şeirləri özünəməxsus yüksək sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə malik olan qiymətli poetik nümunələrdir. Rəsul Rzanın sərbəst şeir-

Baş redaktor
İsa Həbibbəyli – AMEA-nın haqqı üzvü

Redaksiya heyəti

Kamal Abdullayev – akademik

Teymur Kərimli – akademik

Vasim Məmmədaliyev – akademik, baş redaktorun müavini

Əmər Eldarov – akademik

Rafael Hüseynov – akademik

Nizami Cəfərov – akademik

Gövhər Baxşəliyeva – akademik

Muxtar İmanov – akademik

Möhsün Nağısoylu – akademik

Əbülfəz Quliyev – AMEA-nın müxbir üzvü

Ərtegin Salamzadə – AMEA-nın müxbir üzvü, baş redaktorun müavini

Əlizadə Əsgərli – filologiya elmləri doktoru, baş redaktorun müavini

Maral Poladova – məsul redaktor

Həlimə Mehdiyeva – məsul katib

Beynəlxalq redaksiya heyəti

Əhməd Bican Ercilasun, Ramazan Qorxmaz (Türkiyə)

Vadim Polonski (Rusiya)

İvan Saverçenko (Belarus)

Radoslav Kubitski (Polşa)

İrma Rafiani (Gürcüstan)

ləri ilə Azərbaycan sərbəst şeiri özünün inkişafının ən yüksək səviyyəsinə çatmışdır. Azərbaycan xalqının tarixi taleyi və XX əsr boyu çətin həyatın real fəlsəfi Rəsul Rzanın poeziyasının nəbzində döyünür.

Böyük sənətkarın şeirlərində bir qayda olaraq sərbəst şəkildə olsa da, qafiyə iştirak edir və artıq sözü yol verilmir. Rəsul Rzanın yaradıcılığında "ağ şeir" nümunəsi də yox dərəcəsinə deyil. Xalq sairinin sərbəst şeirləri ciddi vəzn ölçüləri olmayan, misralarında obrazlı fikirlər ifadə edilən ictimai məzmunlu poetik örnəklərdir. Məhəbbət mövzusunda yazılmış şeirləri qiymətləndirməklə yanaşı, Rəsul Rza poeziyasında ictimai fikrin, vətəndaşlıq mövqeyinin aparıcı təşkil etdiyi xüsusü qeyd edilməlidir. Rəsul Rzanın adı çəkiləndə ilk növbədə Azərbaycan ədəbiyyatının ciddi vətəndaş sözü yada düşür. Sovet dövrünün mövcud çətinliklərinə baxmayaraq, Rəsul Rza ədəbiyyatda Azərbaycanın sözünü demək vəzifəsini yerinə yetirməyi bacarmışdır. "Sovet gerçəklərinə qarşı poeziya açıq etiraz qalxmışdır. Böyük söz ustaları Rəsul Rzanın, Bəxtiyar Vahabzadənin, Məmməd Arzun, Xəlil Rzzanın, Sabir Rüstəmxanlının hər növ ikili standartlara üsyan edən vətəndaşlıq poeziyası Xalq şairləri Süleyman Rüstəmin, Qabilin, Nəriman Həsənzadənin, Hüseyn Arifin və başqa şairlərin vətənpərvərliyi tərənnüm edən şeirləri ilə tamamlanmış, yabançı olduğu aşkar görünən mühitə qarşı milli-axlaq düşüncənin formalaşdırılmasında mühüm rol oynamışdır" [2, s.7].

Vətənin qeyrətini çəkməyi və şöhrətini yaşatmağı əsas vəzifə hesab edən şair öz kökü ilə "bu torpağa" – Azərbaycana bağlı olduğunu, məğrur dayanmağın məsuliyyətini dərindən bildiyini boyan etmişdir. Rəsul Rzanın "Mən torpağam" şeiri vətən torpağı və insan haqqında mənalı poetik himndir. Rəsul Rza vətən və övlad münasibətlərinin məsuliyyətli və qürurlu poeziyasının ruhunu və ritimini bütün dərindənliyi ilə hiss edib orijinal bədii vasitələrlə canlandırmışdır:

*Mən Vətənin qoynundayam,
Vətən mənim qoynumdadır.
Ham qeyvəti,
Ham qayğısı,*

*Ham şöhrəti –
Böyük bərcud
Boynumdadr!
Boynumdadr!*

Zəngin nəfəsi Azərbaycanın sərəvətlərinin özününkü olmaması, Sovetlər İttifaqının paytaxtında Nizami Gəncəviyə heykəl qoyulmaması, ölkəsində nahaq və qanlı repressiya vəhəmlərinin qorunması, ana dilinin, ərazi bütövlüyünün qarınması kimi vətəndaşlıq əsarəti tələb edən problemlər Rəsul Rzanın əsərlərində özünün dərin əks-sədasını tapmışdır. Bu baxımdan sairin yaradıcılığında xüsusü yer tutan əsərlər silsiləsini nümunə göstərmək olar. "Qızıl gül olmayaydı" poeması – Mikayıl Müşfiq böyük ehtiram, 37-ci ilə acı bir rəqivemdir [3, s.228-232].

Əsərin yazıldığı 1956-1960-cı illərdə bu mövzu, "qadağandır" qrifli ilə xüsusü şəkildə nəzərə alınmış olan ciddi məsələlərdən biri idi. "Babək" poeması – Azərbaycan xalqının arxa plana keçirilməsi qəhrəmanlığının yenidən müasir düşüncənin "gündomina" götürülməsi mənasını daşıyırdı. Poemanın yazıldığı 1977-ci ildə ölkəmizdə yaradılmış milli-tarixi yaddaşa qayıdış prosesinin imkanlarından istifadə edilərək diqqət mərkəzinə çəkilən Babək mövzusu düşünlülmüş bədii vasitələrlə milli azadlıq məsələsinin ana xətti kimi mənalandırılmışdır:

*...Qarşıda, gələcəkdə
Vətən uğrunda hala
Daha qəti, amansız
Qurtuluş əsərləri,
Döyüş günləri vardı.
Bu günün qurbanları
Sabaha yadığıdır.*

Rəsul Rzanın "MİRZƏ CƏLİLİN NİSGİLLƏRİ" şeir silsiləsi "Anlamaq dərdi"nin bədii-fəlsəfi dərkişidir. Bu, Cəlil Məmmədquluzadə sənətinin mahiyyəti və mənası haqqında dərin mənalı poetik uvertürüdür. Xalq sairii ürək ağrısı ilə deməyə bilməyib ki, "Ölümlər ölib qurtarmayıb hələ"; "Bəlkə də qaytarardılar" – nə mülk-maas, nə yadır, nə dayırmın dərdi idi. Bu, soruğu qanlı yollarda itən insan dərdi idi"; "Qulaq asın Mir-

zə Cəlilin" sözü: "İnsanda insan oyađın!". Müxtəlif illərdə yazılmış "Anamın laylası", (1959), "Ölümlər", "Zeynəbin qisası", "Nazlılar", "Bəlkə də qaytarardılar", "Kamaçça", "Anamın kitabı" silsiləsi Azərbaycan sairinin Cəlil Məmmədquluzadə ruhlu yeni bir Ölümləməsidir. "MİRZƏ CƏLİLİN NİSGİLLƏRİ" silsiləsi sərbəst şeirlə yazılmış MİRZƏCƏLİLİNƏDİR. "MİRZƏ CƏLİLİN NİSGİLLƏRİ" Rəsul Rza şeirinin vətəndaşlıq ruhunun poetik gizlinləridir. Rəsul Rzanın satirik şeir silsiləsi də Molla Nəsrəddin məktəbinin müasirlik imkanlarının genişliyini və əhəmiyyətini yeni çarlarla ifadə edən düşündürücü və kəskin poetik örnəklərdir. Rəsul Rzanın satirik şeirləri "Molla Nəsrəddin" – Cəlil Məmmədquluzadə kimi "bəlləni dindən vuran" əsərləridir. "Anlamaq dərdi" şeiri həm Cəlil Məmmədquluzadə silsiləsinin fəlsəfi, həm də Rəsul Rza sənətinin qayasıdır. Xalq sairii Rəsul Rzanın Cəlil Məmmədquluzadənin kaşf etdiyi "anlamaq dərdi" anlayışını Azərbaycan ədəbiyyatı və müasir cəmiyyətimiz üçün kütləviləşdirmişdir. "Anlamaq dərdi" MİRZƏ CƏLİLİN Rəsul Rzanın görüş yeri və birlik məqamıdır:

*Kimi təzə paltardan qorxur,
Kimi kafəndən.
İskəndəri soruşdunuz məndən?
İskəndər içərdi,
Laqəbi də Keşli İskəndərdir.
Gecə-gündüz düşündürərdi onu
Diri ölümlərin dərdi.
Yoxsa o da nə qəmlənar,
Nə içərdi.
Ömrü ölümlər içində
Sakit-sassız keçərdi.
Qınamayın İskəndəri.
Yaman olur anlamaq dərdi.*

"Sarı dana və balaca qız" şeiri Rəsul Rza realizminin sətir üzünü və düz sözünü kəskin şəkildə ifadə edir. Hələ altmışıncı illərdə bu şeirdə sovet rejiminin "illik planını" yerinə yetirməsinə insan tələyindən üstün tutması ciddi surətdə tənqid edilmişdir. Göytəpə kəndində xas-tələnməmiş sarı danaya göstərilən diqqət və qayğının vətəndaşa bəslənən münasibətdən uzaqlaşdıraraq dayandıran realist cizgilərlə ifadə olunmuş-

dur. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında mövcud rejimə qarşı "Sarı dana və balaca qız" şeirində olduğu qədər açıq və sətir bədii nümunə göstərmək çətinidir. Bu şeirin o zamanın senzurasının gözüündən necə yayınmışı təsəvvür etmək çətinidir. "Sarı dana və balaca qız" şeiri sovet üsul-idarəçiliyinin əleyhinə yazılmış sarkazmdir. Bu, ictimai-siyasi və ədəbi mühitədə "Xruşçov istiləməsi" dövründə Azərbaycan ədəbiyyatında meydana çıxmış ciddi tənqidi-realist əsərdir:

*Baytar dedi:–Təz olun!
...İsti su götürün ayaqlarına!
Dəmcü dərman da lazımdır
Qulaqlarına.
Nüsxə yazıldı bir qarış.
Maşın ürək keçdi kimi sıradı
Sədrin buyruğu ağzından çıxmamış.
Handan-hana qəza mühasib gəldi.
Baxdı, ah çəkdi,
Dedi: – Yazığın gəlsin bizə
Sarı dana!
Amandır bu zülmü eləmə
İllik plana!
Üç gün, üç gecə
Gülxara ayırmadı
Sarı danadan.
...Na evinə gedə bildi,
nə uralıq arpa aparay bildi
Uşaqlara dəyirdən.
Tənziyə qıymadı ürəyi,
Dananın qarnına bağladı
Gəlinlik şalını.
Sədr hər axşam, hər səhər
Şəxsən soruşdu dananın əhvalını.
...Əhvalat uzundur, na deyim,
Bəsdir bunu desəm:
Dana ölmədi azardən.
Ancaq Gülxarann
Qaragöz kiçik qızı...
Beşçə qulaq bez aldılar bazardan.*

Rəsul Rzanın "Sarı dana və balaca qız" şeiri əsl vətəndaşlıq əsarətinin orijinal bədii ifadəsindən ibarət olan ciddi sənət nümunəsidir. "Sarı dana və balaca qız" şeiri – zamanı qabaqlayaraq ictimai düşüncəni irəli aparıcı ciddi şeir-

rin böyük örnəyidir. İctimai-siyasi cəhətdən əhəmiyyətli olan "Sarı dana və balaca qız" şeiri yüksək sənətkarlıqla yazılmışdır. Bu, Azərbaycan poeziyasında süjetli lirikanın mükəmməl nümunəsidir.

Dünya, Zaman və İnsan haqqında bənzərsiz düşüncələr Rəsul Rza sənətinin cəvharıdır. Rəsul Rza həm də mükəmməl bəşəri poeziya yarada bilmişdir. Rəsul Rza dünya haqqında düşüncələrinin qüvvətli, orijinal və sərbəst ifadəsi olan şeirlərində bəşəriyyətin əzri-halını poetik baxımdan mənalandırmışdır. Rəsul Rza Azərbaycanda yaşayıb-yaradın dünya miqyaslı miasir sair idi. Yaxud belə demək də doğru olar ki, Rəsul Rzanın təmsalında XX əsrin görkəmli dünya şairləri sırasında Azərbaycan özünəlayiq yer tuta bilmişdir. Dünyanın real mənzərəsini ayıq-sayıq görən və proseslərin gedışatını doğru-düzgün göstərən şair, ümumiyyətlə, insanlığın keşiyində dayanmağın çağırışlarını səsləndirmişdir. Rəsul Rza şeirlərində bəşəriyyətin miqdaddorartına mənsub olduğu xalqın taleyinin işığında nəzər salaraq bədii ümümləşdirmələr aparmışdır:

*Dünyanın anlaşılmayan
Çox işi var.
Yolların səbr, inad, inam istəyən
Nə qədər
Eniş var, yoxuşu var.
Din davası, torpaq davası,
Rütbə, qazanc, otaq davası.
...Başqa-başqa səhmanlı
İnsanların
Qara, ağ davası.
İstək dustaqlığı,
İmkən dustaqlığı.
Dərya-dərya imkanlardan verilən
Nəmət cürəsi
Pay qaşığı.
Mənim qayğı, mənim gücüm,
Mənim sınağımdır.
Mənim çağımıdır.*

Məşhur "Rənglər" silsiləsi dünya sərbəst şeirinin Azərbaycanda yaranan böyük sənət şedevrlərindən biridir. "Rənglər" sərbəst şeirləri, ümumiyyətlə, XX əsr sərbəst şeirində yeni və

böyük sənət hadisəsidir. Rəsul Rzanın "Rənglər" şeirləri ilə geniş mənada dünya sərbəst şeiri yeni rəng, yeni səviyyə qazanmışdır. Bədii düşüncənin və intellektual qavrayışın dərin siyasi-fəlsəfi mühakimə ilə vəhdətindən yoxrulmuş "Rənglər" şeir silsiləsində bütün bir epoxanın düşüncəsi ifadə olunmuşdur. Hər misrası ciddi, düşündürücü, obrazlı düşüncələrdə əksədə tapan bədii ümümləşdirmələrdən yaranmış "Rənglər" sərbəst şeir silsiləsində ifadə edilən mətləblər və mühakimələr rəngindən asılı olmayaraq bütün insanlar üçün də aktual və müasir səslərin. "Rənglər" poetik silsiləsi – bədii sözün ağır yüklü qaflosudur. Nazim Hikmətin dediyi kimi, "bu, poeziyada tamamilə özünəməxsus bir yoldur". Rəsul Rzanın "Rənglər" silsiləsi dünya sərbəst şeirində yeni hadisədir. Bu şeirlərdə ayrı-ayrı rənglərin müxtəlif çalarları vasitəsilə həyatın və insanın dərin qavrayışları ifadə olunmuşdur. "Rənglər"də hər misra xüsusi bir mətləbi mənalandırır. Böyük istedad olandır ki, Rəsul Rza "Rənglər" silsiləsinin bütün misralarda dərin fikirləri bənzərsiz, obrazlı ifadələrlə əks etdirmişdir. "R. Rzanın insan fəlsəfəsi-tafəkkürü, idrak fəlsəfəsi "Rənglərdə kamala dolur, müdriklik aşılayır. Bu, dünyaya, həyata, zamana, ömrə zirvədən baxışdır. "Uvertürə" – başlanğıc, rənglərin musiqiçiliyi, dünyaya açılış, gəliş və bu gəlişmədəki yaşamaq və mübarizə, azadlıq və həsrətdir, sevgi və nifrətdir. "Düşündükə açılır əlvan səhifələri rənglərin. Canlanır gözümüzə dəngi ömrün, mübarizənin, qəlbin, nifrətin, keçən səhərin və insan taleyinin" [4, s.236-237]. Eyni zamanda şair hamıya məlum olan rənglərin məlum çalarlarını kəşf etmişdir: "Ağ rəngin sevinc çaları"; çiçəklə bahar budağı, göyərçin qanadları, Quzey qarı; "Şirmayı: "Ölümədən gələn qazanc, zindan barmalıq, İlməklə kəndir, Məfilli qırbac, Naxışlı yeddi kürəciklərin yeddi illik zəhməti. Ağrıdan ulayan ölkələrin Səkinəsi, Səlməni, Əhmədi; "Püstəyi": Ala gözlərdə kədə; "Xurmayı": Müstəmləkələr; "Kürən": Cənublu ağaclar; "Badımcən": Əyyaş burnu; "Sürməyi": Aylı gecədə qarlı dağ tapası; Yaxud ya "Sumağ": Düyüdən çıxmış Qıratın nali".

"Rənglər" silsiləsinin bədii müqəddiməsi olan "Uvertürə" həm də bu şeirlərin fənalıdır,

yekunudur. "Uvertürə" Rəsul Rzanın "Rənglər" fəlsəfəsini ümümləşmiş şəkildə ifadə edir. "Uvertürə" – rənglərin qammasıdır. "Uvertürə" – rənglərdə ifadə olunan ictimai mətləblərin dərin və obrazlı "amməsi"dir. "Rənglər" silsiləsi – təbiətdəki ilk baxışda görünməsi çətin olan rəngləri duyub, onlara vətəndaşlıq vəsiqəsi vermə sənət pasportudur. "Rənglər" silsiləsi geniş mənada Azərbaycan yazılı və sifahi ədəbiyyatında istifadə olunmuş rənglərin poeziyasına Rəsul Rzanın qiymətli poetik əlavələridir. "Rənglər" silsiləsi dünya ədəbiyyatında ictimai-siyasi və ədəbi-bədii mənada istifadə olunan rəng fəlsəfəsinin zirvəsidir. Bu, Azərbaycan xalq şairi Rəsul Rzanın ədəbiyyatımıza və dünyaya bədii fikrinə gətirdiyi təkrarsız – bənzərsiz rənglərdir. "Rənglər" silsiləsi dünyanın hər üzünün rənglərinin obrazlı ifadəsidir. "Uvertürə" – xalq şairi Rəsul Rzanın vətəndaşlıq poeziyasının manifestidir.

*Rənglər könlümüzəndə kefir,
İsti, sərin ölkələr kimi.
Nəğmələr, sözlər, səslər
Qəlbimizə dolur
Müxtəlif rənglər kimi.
Rənglər xatirələr oyadır,
Duyğular oyadır.
Gördüyümüzəndə artıq görmək istəməsək,
Hər rəng adıca boyadır.
Rənglərin də musiqi kimi
Ahangı var.
Ağrının, sevincin, ümidin də
Rəngi var.
Düşündükə açılır
Əlvan səhifələri rənglərin.
Canlanır gözümüzə dəngi
Ömrün, mübarizənin,
Qəlbin, nifrətin,
Gecənin, səhərin
Və insan taleyinin.*

Xalq şairi Rəsul Rzanın yaradıcılığı Azərbaycan şeirinin də, dünya poeziyasının da fərqli rənglərini təbii şəkildə, bütün əlvanlığı ilə əks etdirən böyük sənət hadisəsidir. Şairin "hansı şeirim, hansı sözüm yaşayacaq mənədən sonra"

sualının bir cavabı var: Rəsul Rza sənətinin qüdrəti onun milliliyində və bəşəriyyətində, eyni zamanda, bədii ifadə baxımından bənzərsizliyindədir. Bu meyarlara cavab verən böyük sənət ölməzdir.

Rəsul Rza sənətində işıq, nikbinlik, sabaha inam, yaşamaq eşqi, gələcəyə böyük ümid duyğuları bütün rənglərdən üstündür. Şairin şeirlərində işıq qarantlıqdan deyil, ümidəndə doğur. Xalq şairi Rəsul Rza Azərbaycan xalqının böyük ümidlərdən doğan işıqlı gələcəyinin qüdrətli sənətkarıdır:

*Saplanıb hər yana
Dünyanın rəngləri;
Məhəbbət, nifrət,
Sevinc, kədə.
Hərəsi bir duyum oyadır çiçəklər.
Çöllər çəmənlikdir, dağlar qarlı.
Yuxum həyatı dadıdır,
Dünya baharlı.
Arzularımdır – açılıb əlvan.
Baxıram ənginliklərə
Sözlərim doyumsuz,
Qəlbin ümidli.
Bir yanda Şah dağı,
Bir yanda Savalan.
Arzulardan doymarı,
Rəngsiz yuxulara uyuram,
Ümidi, diləyi sağ olan?*

Nəticə. Xalq şairi Rəsul Rza XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli yaradıcılarından biri olmaqla bərabər, dünya poeziyasında özünəməxsus yerini alan novator sənətkardır. Böyük şairin dərin ictimai məzmunu və orijinal bədii formaya malik olan bənzərsiz sənəti Azərbaycan ədəbiyyatının dünya şeir mədəniyyətinin inkişafındakı rolunu və yerini nümayiş etdirir [5].

Rəsul Rzanın sərbəst şeir məktəbi Azərbaycan sərbəst şeir məktəbinin manifestidir. Bu böyük və ölməz sənət yaşayır, böyük ədəbiyyatın inkişafı yollarına işıq salmaqda davam edir. Rəsul Rza şeiri bu gün də dünya sərbəst şeirinin önündə gedir.

ƏDƏBİYYAT

1. İsa Həbibbəyli. Rəsul Rzanın sənət qüdrəti. Ədəbi şəxsiyyət və zaman. Əsərləri 10 cildə, II cild. Bakı, "Elm və təhsil", 2017.
2. İsa Həbibbəyli. Müstəqilliyin şərəfli yolu və müstəqillik ədəbiyyatı. Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı. 2 cildə. I cild. Bakı, "Elm və təhsil", 2016.
3. Rəsul Rza. Müşfiq... Müşfiq. Bax: XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri. III kitab. Bakı, "Elm", 2010.
4. Ə.Əsgərlı. XX əsr Azərbaycan şeirinin poetikası. Bakı, "Apostrof", 2014.
5. İsa Həbibbəyli. Milli sərbəst şeirin uvertürası. "Azərbaycan" qəzeti. № 97 (8413), 19 may 2020-ci il.

OVERTURE OF NATIONAL FREE VERSE POEM

Summary

In the article dedicated to the 110th anniversary of the National poet Rasul Rza, the author has expressed his opinion on the formation of national free verse poem and the features of its manifestation. He has also explained that Rasul Rza's lyrical poems have a philosophical idea and essence of thinking. His poetry is the dictation of the time.

The poet's poetic thoughts about the world, time and man are unique. The essence of these thoughts is the "pain of understanding". An obvious example to this is the series of poems "Colors" by the poet. In this regard the article explains some lyrical poems by Rasul Rza, "Babek" and "(If only there were not a rose)" poems, his satirical poems, poetical relations with "Molla Nasreddin".

Rasul Rza is a creator of free verse poem of Azerbaijan. Rasul Rza's poetry is a innovative poetry. The poet has a special place in the national and world poetry.

Key words: Rasul Rza, school of free poetry, lyric-philosophical poetry, pain of understanding, satirical poems and "Molla Nasreddin"

УВЕРТИЮРА НАЦИОНАЛЬНОГО СВОБОДНОГО СТИХА

Резюме

В статье, посвящённой 110-летию юбилею Расула Рзы, автор выразил свой взгляд на формирование, проявление свойств национального свободного стиха. Выяснил, что свободные стихи Расула Рзы несут в себе философскую сущность, его поэзия продиктована требованиями времени. Неповторимы ощущения поэта о мире, эпохе, человеке. В этих ощущениях содержится "драматизм понимания". Ярким примером этому является и цикл "Краски" поэта. С данной точки зрения в статье рассмотрен ряд лирических стихов Расула Рзы, поэмы "Бабек" и "Если б не было роз...", сатирические стихи и поэтические связи с журналом "Молла Насреддин".

Расул Рза основоположник азербайджанского верлибра, его поэзия новаторская. Этому художнику присуще своё место в азербайджанской и мировой поэзии.

Ключевые слова: Расул Рза, школа свободного стиха, лирико-философская поэзия, "драматизм понимания", сатирические стихи и "Молла Насреддин"